

menys en cat. occid., per dir el llibre del cadastre, o més precisament de l'«Amillaramiento», on consten tants detalls (entre ells, noms) de les propietats rústiques: encara que pel caràcter acastellanat, i en part suposat, de llurs noms, i per llurs grafies bàrbares i forasteres, no se'n pot treure res sinó amb gran desconfiança, i quan ja es compta amb moltes experiència i saber local, no vaig deixar de manejar-ne molts (perquè sovint permeten complementar retrobant la pista, si el visitant és destre i molt caute, de noms vells mig oblidats, poc conscients, considerats censurables etc.): vaig sentir primerament l'expressió al Pla de Sant Tirs (1958), després a Penelles, Tornabous, Artesa de Lleida --- (1964), i ja feia temps llavors que no en prenia nota, i que jo mateix ho usava a moltes comarques de l'O. i NE. del Princ., entenent-m'hi tothom.

En els docs., secretaris i enginyers castellanitzants hi han posat *Libro de Apeo* (de 1872 el d'aquest poble, de 1851 el de l'anterior); en castellà s'explica això com a derivat de *apear* 'recórrer un terme marcant límits etc.', i no és inversemblant que en català es tracti d'una catalanització d'aqueix mot castellà, si bé tanmateix no és gens segur, car puix que es tracta d'anar a peu pels llocs, també es podria tractar d'una expressió catalana espontània girada en forma un poc diferent. En tot cas avui se sent com a català genuí i popular, i no havent-hi altra denominació legítima en el català que jo sé, del *Libro del Amillaramiento*, no vacillo a recomanar-la.

En peus 'dret, bo i dret' [Llull]: «Blanquerna se llevà en peus» (*Blanq.*, *NCl.* I, 273.9); «dixeren al sarraí que responés; e él levà-s em peus, e dix: Senyor, l'alcayt e-ls altres veyls de Xàtiva vos saluden ---», *Jaume I* (§ 335, Ag. 360); de vegades es deia de les coses no aterrades: «La dita molina no vaguarà per fayla de lenya e de carbó, de mentre que-l dit bosc estia en peus» ross. a. 1323 (*RLR xxxii*, 426). Dit de les persones, és doncs la forma més antiga i clàssica, i és encara la més corrent en el S. XIX i fins avui: «los músics se sentan en cadires de palla y lo mestre de capella, en peus, davant del gran faristol del mitg del cor, y canta que canta», «les hem saludades, i parlat un poc en peus, tornant's-en a retiro», B. de Maldà (*Excurs.*, 147; *Coll. B. V.*, 116); «Lo marit i els assistents havien sofert igual interrogatori, vegent-se amenaçats d'ésser afusellats en peus a l'era mateixa de la casa», *Marian Vayreda* (*Carlinada* v, p. 63; també *Puny.*, p. 204); «L'HEREU ESCAMPA (Es lleva en peus): Ja torno a ésser el de sempre», *Coromines* (*De Plaer* --- IX, *Putxinellis*, p. 247).

Els escr. valencians del Ss. XV-XVI usen *de peus*: «E què diríeu vosaltres?: —E quala? Aquella? —Tots vos levaríeu de peus», «No està de peus mas agenollas's», *StVicentF* (*Serm.* I, 38.1; *Quar.*, 106.106); «Resta darrera / ella, 'n la sgleya, / ab molts se reya; / com lo preyc feyen / e totes seyen, / s'agenollava / o de peus stava», *JRoig* (*Spill*, 3978); «POSTURES Y MOVIMENTS: --- recolsar-se: reclinar; estar de peus: stare», *OPou* (*ThPu.*, 297). Si no m'enganyo, fou *Ruyra* qui ideà combinar les dues formes corrents, amb

l'explicació, si més no, exagerada: «*dempcus*: damunt els peus: és una expressió adverbial molt usada per tots els escriptors antics» (*O. C.*, p. 379a). Va tenir força èxit, almenys entre molts escr. barcelonins; alguns n'amplien l'ús ('a l'instant'): «El clergue --- s'aixecava a mirar si estava escrit al llibre allò que el farmacèutic l'legia, perquè --- li semblava que ningú no havia estat capaç d'escriure-les i eren farses inventades *dempcus* pel Sr. Rebull, el qual --- tenia una facilitat d'invenció prodigiosa», *Puig F.* (*Cercle Màgic*, 22).

Serà oportú d'indicar que al verb cast. *apear* corresponien en aragonès antic formacions sense la *a-*, en zones orientals ja veïnes de Ribagorça: «est ['aquest'] *pediamiento* que la vignya fue assí passada ['recorreguda pas a pas'] fue feyto ---», *Osca* a. 1306 (*Nav. Tomás, D. Li. Alto Ara.*, 86.19), i en el tractat de dret foral redactat pel nostre *Vidal de Canyelles*, bisbe d'Osca, mig en llatí mig romànic, a mj. S. XIII hi ha el capítol «De *pedianda* hereditate, ço és: De *apear* hereditat» (*Vidal Mayor*, p. 89).

En textos arcaics catalans tenim el resultat, mig romanitzat, d'una expressió llatina, *pedum itus, itūs*, literalment 'anada de peus': pronunciada contractament *peduitus*, s'hi formà tota una conjugació baix-llatina com si fos un verb *peduire*: «sicut eam mostravi, *pedoivi* et terminavi», doc. ross. de 1136 (*InuLC*, 532). Més sovint ho trobem amb una modificació heteròclita (provocada pel citat *pedeare*, o per l'oposició ll. *pede ire/cat. peu anar*): «vineas tres quas vobis *piduavi* vel in presentem tradidi», ross. a. 854 (*Abadal, Eixalada i Cuixà*, 133); «indico quod terminum --- ville Aque Albe ['Gualba'] --- *piduare* atque pandendo intimare debent, seu ostendendo manifestare, prolati testes --- *Guillelmus* --- *piduante* terminum --- hoc testimonium dederunt --- sicut *piduatum* vel ostensum est», 1045; «donamus --- alaudium nostrum quod habemus in --- S. Vincenci, sicut *piduamus* vobis et *fexuriavimus* in ipsa nostra pariliata, in presencia proborum hominum», 1171; «villam de Magriniano --- cum vineis et laboracionibus --- sicuti monstravit et *pidovavit* B. de Vfr.», 1205 (*Cart. de St. Cugat II*; p. 242; III, 237, 382); «in ipsis nostris condominis qui sunt --- ville Vici, prout tibi est *pidovata* et terminata».

No cal dir que és antiga loc. adv. *a peu*, en *anar a peu* («a. a p.: pedibus irex», *OPou, ThPu.*). *A peu pla* també degué ser català de sempre; *Careta* volia que es digués no més així, i fugint de *a pla terreno*: em sembla, però, que aquell (que *Fontserè* hauria preferit grafiar *a peu-pla*, add. al seu *DOrt.*) és excel·lent però l'altre també és acceptable (més que més *a pla terreny*). En el Principat diem de *punteres*, *posar-se de p.*, *anar-hi de p.*, mentre que a Menorca usen *de-peu-en-puntes*: «un homo de bona taya, posat de *peu-en-puntes* i estirant bé brassos i mans, tot just si amb aquestes hi arriba d'alt ---», «sa mare, de *peu-en-puntes*, guaita per es finestró, ho escolta tot ---», *Camps Merc. (Folkl. II*, 58, 11); «*peu a puntes*: de puntes, amb la punta del peu, sense fer remor», *Ferrer Ginart (Rond. de Men.*, 224). No sé bé quina extensió valenciana té una